

کورتیهک له ژیاننامه‌ی زانای خواناس

مامۆستا شیخ خالیدی موفتی هه‌له‌بجه (ره‌حه‌متی خوای لی بیّت)

به پینوسی: پ.د. حه‌سه‌ن موفتی

(به ناوی خودای به‌خشینده‌ی میهره‌بان)

ناوی ته‌واوی: مامۆستا شیخ خالیدی کورپی مامۆستا شیخ موسته‌فای موفتی کورپی مامۆستا شیخ مه‌حمودی قازی هه‌له‌بجه کورپی عه‌للامه مامۆستا شیخ عبدالله‌ی خه‌ریان، نه‌قشبه‌نی شافیعی ئەشعەری، نه‌وه‌ی ئیمام هه‌مزهی ته‌کیی قه‌رده‌داغ کورپی ئیمام موسای کازم نه‌سلی پاکی حه‌زه‌تی حسینی شه‌هید سیبیتی موباره‌کی حه‌زه‌تی پیغه‌مبه‌ر(دروودی خوای له‌سه‌ر بیّت). له‌ رۆژی دووشه‌مه‌ دوانزی ره‌بیعی یه‌که‌م (۱۳۴۵ کۆچی به‌رانبه‌ر: ۹/۱۹ ئیلول/ سبتمبر سالی ۱۹۲۶ زاینی) چاوی به‌ شاره‌ جوانه‌که هه‌له‌بجه‌ی شه‌هیدا هه‌لییناوه، وه‌ک له‌ به‌رگی ده‌سته‌ته‌یکی پارێزرادا مامۆستای باوکی نوسیویه‌تی "قد ولد لنا ابنٌ سمیتهُ خالدًا، فی یوم الاثنین، أسأل الله أن يجعله وسیلةً وصولی الیه ۱۲ ربیع الأول/ ۱۳۴۵هـ..". په‌روه‌ده‌ی بنه‌ماله‌یه‌کی ساداتی ئاین و نیشتیمان په‌روه‌ر، خویی و باوک و باپیری تا سه‌ر، موفتی و قازی و مورهبی و مامۆستا و پیشه‌وا و گوتارییژ و هه‌ق بیژ و موده‌رریس و چاکه‌خواز و موصلیح و خانه‌دان بوون. جه‌نابی موفتی هه‌ر به‌ مندالی ده‌خریته به‌ر خویندی ئه‌و کات، وه‌فاتی باوکی(موفتی هه‌له‌بجه) نایته هۆکاری ساردبوونه‌وه‌ی له‌ خویندن ته‌گه‌رچی به‌ یه‌تیمی گه‌وره‌ ده‌بیته، به‌لام کۆل نادات و جگه‌ له‌ مه‌دره‌سه‌که‌ی باوباپیری خۆی له‌ هه‌له‌بجه له‌ مه‌دره‌سه‌کانی بیاره‌و عه‌بابه‌یلی و پریس و سلیمانی له‌ خزمه‌ت که‌له‌ زانایانی ئه‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌رده‌وام ده‌بیته له‌ خویندن، له‌ نمونه‌ی: مامۆستا شیخ رسول‌ی ته‌کیی و مامۆستا مه‌لا عبد‌الکریمی بیاره‌ و مامۆستا مه‌لا عزیزی پریس و مامۆستا شیخ نوری ته‌کیی و مامۆستا مه‌لا عبد‌الرحیمی په‌رخی و مامۆستا شیخ عبد‌الوه‌باب‌ی نیرگسه‌جاری و مامۆستا مه‌لا محمدی دار‌الإحسان عه‌بابه‌یلی و دواجار له‌ هه‌له‌بجه له‌ خزمه‌ت مامۆستای پایه‌به‌رز مه‌لا صالحی تریفه‌دا بڕوانامه‌ی زانستی له‌ ئاهه‌نگیکی شایسته‌دا پیی ده‌به‌خشریت له‌ ۱۹۵۶/۲/۲۷ز..یشتریش واته له‌ سالی ۱۹۵۱ زاینی بڕوانامه‌ی ده‌رچوونی (دوانزه‌ی پیی به‌خشاوه به‌ ئاستی زۆر به‌رز له‌ لایه‌ن لیژنه‌ی زانستی به‌ سه‌رۆکایه‌تی خوالی‌خۆشبوو مامۆستا شیخ محمدی خال له‌ شاری سلیمانی. مامۆستای موفتی هاوسه‌رگیری کردووه له‌ ته‌ک خاتوو عالیه‌ی کچی مامۆستا شیخ عبد‌الوه‌بابی نیرگسه‌جاری له‌ سه‌ره‌تای په‌نجاکانی سه‌ده‌ی رابوردودا، پینج کورپو پینج کچی بووه، دوانیان به‌ ناوی (ته‌لعه‌ت و فاروق) وه‌ه به‌ مندالی وه‌فاتیان کردووه، کوره‌کانی به‌ ناوه‌کانی(م. شیخ محسن، م. شیخ محمد، م. شیخ ماح، د. شیخ حسن) که‌ تیکر‌آیان سوپاس بۆ خوا له‌ خزه‌ت باوکیاندا بڕوانامه‌ی زانستییان وه‌رگرتووه ودریژه‌پینده‌ری ریبازی باوکیانن له‌ مه‌لایه‌تی و ته‌دریس و

رینموی موسلمانان. کچه کانیشی به ناوه کانی (له میعه خان، منیره خان، شیرین خان فریده خان) ئەوانیش هاوسەرگیریان ئەنجام داوه و به خزمەتن بۆ موسلمانان دواهە مینیشیان له خزمەت باوکیدا خۆی، دوویتی و ماستەریشی ههیه له فیهقی ئیسلامیدا.. پاش وەفاتی برای گه‌وره‌ی مه‌رحومی مامۆستا شیخ جمیل ی موفتی له سالی (۱۳۸۷ = ۱۹۶۷ز) له مزگه‌وتی خۆیانی مزگه‌وتی گه‌وره‌ی هه‌له‌بچه ناسراو به مزگه‌وتی جامیعه له جیگه‌ی ئەو به فه‌رمی ده‌ستبه‌کار ده‌بیت و درێژه ده‌دات به ته‌دریس و پێشنوێژی و گوتاردان به به‌رده‌وامی تا مه‌رگه‌ساتی شاری شه‌هیدان هه‌له‌بچه له ۱۶- ۳- ۱۹۸۸.. پاشان ئاواره‌ی شاری که‌نگاوه‌ری ئێران ده‌بیت له گه‌ل خانه‌واده‌که‌یدا و له‌ویش مزگه‌وت و مه‌درسه پێک دێنیت و رازی نابیت وه‌ک که‌سانیکێ تر می‌لله‌ته‌که‌ی جیبه‌یتلێت و بجیتته‌ شاره‌کانه‌وه به‌لکو له ژێر خیمه‌که‌یدا له خزمه‌تی خۆی به‌رده‌وام ده‌بیت بۆ ماوه‌ی هه‌شت مانگ، پاشان ده‌گه‌رینه‌وه کوردستانی باشورو له سلیمانی له مزگه‌وتی عومه‌ری کورێ خه‌تتاب نیشته‌جی ده‌بیت، به هه‌مان شیوه ته‌دریس ده‌کات و پێش نوێژی و وتاریه‌تی مزگه‌وته‌که ده‌بیت هه‌روه‌ها هه‌له‌بچه‌بژێردریت به ئەندامی هه‌یه‌ی ئیداری و به‌رپرسی لقی سلیمانی یه‌کیتی زانیانی ئایینی ئیسلامی کوردستان و سه‌رۆکی لێژنه‌ی فه‌توا له شاره‌که‌دا، خزمه‌تیکێ به‌رچاو ئەنجام ده‌دات له هه‌موو رویه‌کی زانستی و په‌روه‌رده‌یی و کۆمه‌لایه‌تی و عیرفانییه‌وه. له‌و رووه‌یشه‌وه که‌ بنه‌مائه‌یه‌کی نه‌قشه‌ندی بووه، هه‌ر له سه‌ره‌تاکانی ژیا‌نییه‌وه به‌یعه‌تی کردووه به مورشیدی ته‌ریقه‌تی نه‌قشه‌ندی چه‌زته‌ی شیخ محمد علاء الدین ی بیاره پاش وەفاتی ئە زاتەیش له سالی ۱۹۵۴ به‌یعه‌تی کردووه به مورشیدی ته‌ریقه‌ت چه‌زته‌ی شیخ محمد عوسمان سیراج الدین ی کورێ (قدس الله سرهما).. وه له په‌نجاکانه‌وه له هه‌ر مزگه‌وت شارێکدا بویت سه‌رحه‌لقه‌ی خه‌مه‌ پیرۆزی نه‌قشه‌ندیشی به‌و په‌ری ته‌وازوع و گه‌ردن که‌چییه‌وه به ئەنجام گه‌یاندووه... له رێه‌وی ژیا‌نی پر خزمه‌تیدا زیاتر له (۳۰۰) سی سهد فه‌قی یان بروانامه‌یان وه‌رگرتووه یاخود به‌هه‌رمه‌ند بوون له خزمه‌تیدا له زانسته‌ عه‌ق‌لی و نه‌قلییه‌کاندا وه‌ک له ماسته‌رنامه‌ی (الشیخ خالد المفتی وجهوده العلمیه - دراسة تحلیلیه) ناوو ناونیشانه‌کانیان تۆمارکراوه. که سوپاس بۆ خودا زۆربه‌ی زۆریان ئیستا له ژیتندا ماوون و له مزگه‌وت و زانکۆ و په‌یمانگا و ناوه‌نده ئەکادیمیای زانستییه‌کاندا خزمه‌ت به‌ گه‌لی کورد و جیهانی موسلمانان ده‌که‌ن. مامۆستای موفتی له ژیا‌نی پر سه‌روه‌ری خۆیدا گه‌لیک خزمه‌تی به‌ گه‌ل و نیشتمانه‌که‌ی کردووه، زۆریک مه‌وقیفی بی وینه‌ی نواندووه، له هه‌موو سه‌رده‌می‌کدا سه‌ربه‌رز بووه ئەسپی زانست و مه‌عریفه‌تی خۆی تاوداوه و خزمه‌تی به‌ کورد و موسلمانان به‌ گشتی گه‌یاندووه، هه‌میشه‌ مال و دیوه‌خانی کراوه بووه، بۆ ماوه‌ی زیاتر له په‌نجا سال به‌رده‌مام ته‌دریسی زانسته شه‌رعی و عه‌قلییه‌کانی کردووه، پێش نوێژوو گوتارخوین بووه، گوتاره‌کانی زۆر کاریگه‌ر بوون له سه‌ر دلان، گه‌لیک به‌ره‌می ناوه‌زی پاش خۆی به‌ جی هیشتوووه له‌وانه‌یش: (۱- تلخیص کتاب (بداية

المجتهد ونهاية المقتصد). ٢- رسالة في علم الكلام. ٣- رسالة في أصول التفسير. ٤- رسالة في علم مصطلح الحديث. ٥- رسالة في علم أصول الفقه. ٦- رسالتان في علم البلاغة. ٧- رسالة في علم الآداب. ٨- رسالة في علم التجويد. ٩- رسالة في علم العروض. ١٠- ديوانى شيعر. ١١- راقهى قهصيدهى (بردة المديح). ١٢- زنجيرهى ووتارى ههينى). جگه له واندهيش زورتيك له كتيبه زانستيبه كانى به خهتى جوانى خوى نوسيوه تهوه و پاريزراوون له كتيبخانه كهى له واندهيش: ١- بردة المديح. ٢- متن تهذيب المنطق بخطه. ٣- مدونة حواشي على شرح الگلنبوى... له ديارتيرينى تاييه تمه ندييه كانى: هه رگيز كاتى خوى به فيرؤ نه ده دا، يان ته دريس و تاموژگارى، يان فهتوا و نوسين يان پيش نويژى و گوتاردان، ياخود كوزى زيكر و فيكر و خه تمه يان بانگه شهى خه لكى بو سهر ريگه كى راستى ته هلى سوننهت و عيرفان.. سى جاريش گه شتى فهريزهى حه جى جيبه جى كردوه، له ئيران و عيراق و حجاز و توركيادا گه شتى زانستى و عيبادهت و ته صه ووفى ته نجام گه ياندوه.. جگه له ده رسى فهقى له مالى خويشيانه وه به رده وام نان و چيشتى بو فه قيكانى ناردوه، بى لايهن بووه هه رگيز چاوشورى هيچ ده سه لاتيک نه بووه، هزى به سهر به زى و نازادى ميلله ته كهيشى بووه، تاموژگارى هه موانى چا كهى كردوه، كه سايه تيبه كى دل پاك و خواناس و به ته مكين بووه، مه جليس خوښ و گوته شيرين و به لوتف بووه له گه ل ده ورو به ريدا، هه ركه سيك جارتيك به خزمه تى گه يشتبيك هوگري بووه، عيززه تى نه نفسى بووه زه كات و سهر فيتره يشى وه نه ده گرت، مال و مندالى به لوقمه ي حه لال په روه رده كردوه، كه سايه تيبه كى هه يبه تى چوارشانه ي به هيتر بووه، ده نك خوښ و خه ت خوښ و روو خوښ بووه، مه تنى زانسته كانى ته غلب ره وان بووه، به تاييه ت له زانسته كانى: فيقهو عه قيده و ته فسير و به لاغه و لوجيك و فه رائيز و نه حو سهر فدا كه وينه بووه، وه له زورتيكياندا دانراوى مه نه جى نايابى نوسيوه... ماوه ي چند ساليك موبته لا ده بيت به نه خوښى و نازاره وه و زور به سهر و شوكرانه بژير بووه له گه ليدا، له گه ل نازاريشيدا هه رگيز ته دريسى فه راموش نه كردوه، تا سهر له به يانى روژى شه مه (١٢ رجب ١٤٢٥ كوجى به رانبه ر به ٢٨-٨-٢٠٠٤) زاينى له خه سته خانه ي ژيانده وه ي دل له شارى سلیمانى دلّه گه وره كه ي له كار ده كه ويّت و روحي پيروزي ده گه ريته وه بو لاي په روه ردگارى به نارامى و ره زامه ندييه وه، پاشان به مه راسيميكي شكودارى جه ماوه رى و فه رمى كه م وينه به رى ده كرپته وه بو شاره كه ي خويى و له قه برسانى گولانى باوه موفتى له شارى هه لّه بجه به مه راسيمي تاييه ت ته سپه رده ده كرپت، له شاره كانى هه لّه بجه و سلیمانى و هه ولير پرسه ي جه ماوه رى و فه رمى بو ساز ده كرپت، به وه فات كردنى كه لينتيكى گه وره له دونيائى زانست و عيرفاندا به جى ده هيليت، ته گه رچى سوپاس بو خدا هه رچوار كوره كه ي جينگه و ريگه و په يامى باوكيان وون نه كردوه.. ئيستا: م. شيخ محسنى موفتى كوره گه وره ي پيشنويژو گوتارخوين و موده رريسه له مزگه وتى مه ولانا خاليدى نوقشبه ندييه له هه ولير، م. شيخ محمدى موفتى له

جیڤه‌گی باوکی له مزگه‌وتی گه‌وره‌ی هه‌له‌بجه (جامیعه) پيشنوئیزو گوتارخوین و موده‌رریسه، م. شیخ
مادح ی موفتی پيش نوئیزو گوتارخوینی مزگه‌وتی عومه‌ری کورپی خه‌تتابه له سلیمانی، پ. دکتور
حسن موفتی یش پروفیسوره له زانکۆی سه‌لاحه‌ددین له هه‌ولیر و ئەندامی مه‌کته‌بی ته‌نفیزی
یه‌کیتی زانایان و سه‌رۆکی ئەنجومه‌نی باڵای فه‌توايه له کوردستان. خودا بییان هیلیت له گه‌ل گشت
دلسوزاندا بۆ خزمه‌تی زیاتر به گه‌ل و ئیسلام و موسلمانان.

سه‌رچاوه‌کان: ۱- بنه‌ماله‌ی زانایان (تذکار الرجال) مامۆستا مه‌لا عبدالکریمی مدرس، چاپخانه‌ی
شفیق، به‌غدا، ۱۹۸۴ ز. ۲- الشیخ خالد المفتی وجهوده العلمیه - دراسة تحليلیه، نویسنی: تامانج
ئومید محمد صوفی أحمد، به سه‌ره‌رشتیاری: پ.د. حه‌سه‌ن خالید موسته‌فا موفتی، زانکۆی
سه‌لاحه‌ددین، ۲۰۲۲ م. ۳- گۆقاری بانگه‌شه‌ی راستی، ژماره: ۲۳-۲۴، ۲۰۰۵ ز. ۴- گۆقاری
په‌په‌وه، په‌په‌وانی نه‌قشبه‌ندی، ژماره: ۳۷، هه‌ولیر: عیراق، ۱۴۲۶ ک. ۵- گۆقاری په‌یامی راستی،
گۆقاریکی رۆشنبری گشتیه، ژماره: ۱۱۶-۱۱۷ هاوین و پایزی ۲۰۲۰. ۶- میژووی زانایانی کورد،
(تاریخ علماء الکورد) ملا تاهیر ملا عبدالله به‌حرکه‌یی، چاپی دووه‌م، نویسنگی ته‌فسیر، هه‌ولیر،
۲۰۱۶ ز. ۷- هه‌له‌بجه وکه‌سایه‌تییه‌کانی، نازاد حه‌مدی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ره‌نج، سلیمانی،
عیراق ۲۰۰۹ ز. ۸- هه‌وارگه‌ی دل (ژیانی مه‌ردی رۆژانی سه‌ختی، چرای هه‌له‌بجه جه‌نابی موفتی
(زاناو دای ره‌بانی مامۆستا شیخ خالیدی موفتی)، شیخ موحسین موفتی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی
رۆژه‌لآت، هه‌ولیر: عیراق، ۲۰۲۲ ز.